

Susanna
Tamaro

*Sessizlik
Bir Erdemdir*

5. BASKI
Çeviri: EREN CENDEY

♥ can
deneme

SUSANNA TAMARO

SESSİZLİK BİR
ERDEMDİR

Susanna Tamaro'nun, *Ogni parola è un seme, Più fuoco più vento, Verso casa* adlı kitaplarının bir araya getirilmesiyle oluşmuştur.

Ogni parola è un seme, Her Sözcük Bir Tohumdur

© 2006, Susanna Tamaro

© 2007, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Più fuoco più vento, Daha Çok Ateş, Daha Çok Rüzgâr

© 2002, Susanna Tamaro

© 2003, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Verso casa, Eve Doğru

© 1999, Susanna Tamaro

© 2000, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları Akçalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2011

5. basım: Nisan 2018, İstanbul

Bu kitabın 5. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak resmi: © iStockphoto.com

Kapak baskı: Saner Basım Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Litros Yolu 2. Matbaacılar Sit. No: 2/4 2BC 3/4

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 35382

İç baskı ve cilt: Arı Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 31900

ISBN 978-975-07-2498-5

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 10758

SUSANNA TAMARO
SESSİZLİK BİR
ERDEMDİR

DENEME

İtalyanca aslından çeviren

Eren Cendey

Susanna Tamaro'nun Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Yüreğinin Götürdüğü Yere Git, 1996

Anima Mundi, 1997

Tek Ses İçin, 1998

Yanıtla Beni, 2001

Aklı Bir Karış Havada, 2002

Rüzgâr Ne Diyor, 2005

Yüreğimin Sesini Dinle, 2006

Luisito, 2009

Sonsuza Kadar, 2011

Var Olan Ada, 2012

Her Melek Korkunçtur, 2013

Kökler, Yollar ve Yitik Benler, 2014

Düşünen Bir Yürek, 2016

SUSANNA TAMARO, 1957'de Trieste'de doğdu. Zor bir çocukluk dönemi geçirdi. 1976'da, 18 yaşındayken Friuli'de tanık olduğu deprem ve 25 yaşındayken geçirdiği ölümcül hastalık, Tamaro'da derin izler bıraktı. Yazmaya 27 yaşında başlayan Tamaro'nun edebiyat dünyasında tanındığı ilk eseri, *Tek Ses İçin* adlı öykü kitabı oldu. İlk kez 1994'te yayımlanan *Yüreğinin Götürdüğü Yere Git* adlı romanı, aylarca liste başı oldu, birçok dile çevrildi, yazarı büyük üne kavuşturdu ve 1995'te beyazperdeye uyarlandı. Tamaro, *Aklı Bir Karış Havada* ve *Anima Mundi* adlı romanları ve *Yanıtla Beni*, *Rüzgâr Ne Diyor* adlı öykü kitaplarının ardından, 2005'te *Her Sözcük Bir Tohumdur* adlı deneme kitabını yayımladı. 2006'da *Yüreğinin Götürdüğü Yere Git*'in devamı niteliğindeki *Yüreğimin Sesini Dinle*, 2011'de *Sonsuza Kadar* çıktı. Onu yine 2011'de *Var Olan Ada* izledi. Tamaro, 2013 yılında iki esere daha imzasını attı: *Her Melek Korunçtur* ve *Via Crucis: Meditazioni e preghiere*. 2014'te ise *Kökler ve Yollar* ve *Yitik Benler*'i yayımladı. Yazar çok sevdiği kedileri ve köpeğiyle birlikte Orvieto yakınlarında bulunan Porano'daki evinde yaşamaktadır.

EREN CENDEY, İtalyan Lisesi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitirdi. Susanna Tamaro'nun bütün kitaplarının yanı sıra Italo Calvino, Cesare Pavese, Valerio Massimo Manfredi, Roberto Calasso, Dino Buzzati, Marlo Morgan, Daria Bignardi, Margaret Mazzantini ve Umberto Eco gibi yazarların pek çok eserini Türkçeye kazandırdı.

İçindekiler

HER SÖZCÜK BİR TOHUMDUR.....	11
Her Sözcük Bir Tohumdur.....	15
Yunus ve Çin Gölgesi.....	43
Zaman Denen Ok.....	52
Kopmayan Tel.....	62
DAHA ÇOK ATEŞ, DAHA ÇOK RÜZGÂR.....	87
EVE DOĞRU.....	215
Editörün notu.....	217
Bilinmeyen ve Gizem.....	219
Bir Renk Değil, Bir Işık.....	232
Giuseppe Romano'nun Susanna Tamaro ile söyleşi: Yazı İnsafsızdır.....	245

HER SÖZCÜK
BİR TOHUMDUR

“Başlangıçta Söz Vardı”

Yuhanna 1:1

Her Sözcük Bir Tohumdur

I

Bir süredir, kendimi sık sık dilbalıklarını düşünürken yakalıyorum. Yolda yürürken ya da uykuya dalmadan önce bilincin bir anlık durulmasında oluyor bu. Pişirilmiş ve tabağa konmuş dilbalıkları değil aklıma takılan; canlı, özel renkleriyle kamufle olarak denizin dibinde yaşayanlar. Deniz maskesiyle dalmaya alışık olanlar, onların ayırt edilmelerinin çok zor olduğunu, ancak kumun gövdeleri üzerinde uyguladığı hafif ve düzenli hareketlerle seçilebildiklerini bilirler. Görülebilen, yalnızca yan yana olan gözleridir. –Dişler, yüzgeçler ya da gövdenin aerodinamik yapısı değil– derisindeki renksel değişimlere kumanda eden gözler, tehlikelerin farkına vararak ve yaklaşmakta olan olası avları haber vererek bu ürkek örneğin hayatta kalmasında büyük rol oynar.

Pek çok kişi dilbalığının dünyaya aynen öteki *pleuronectiformes*'ler gibi, onu tanıdığımız haliyle, yani yassı olarak değil, bütün balıklar gibi sırttan karına uzanan bir yükseklikle geldiğini bilmez. Yumurtadan çıkan larva kendini akıntıya bırakır, bedeni biraz biçim kazanır kazanmaz kuyruğunu hareket ettirerek düzenli biçimde yüzmeye başlar. Ancak iç organları şekillenmeye başladığında inanılmaz olan gerçekleşir: Bağırsak bir girinti oluşturarak bütün bedeni kendine uymaya davet eder.

İlk yer değiştiren ağız olur; bunu kafa kemikleri izler ve en son olarak da gözler taşınır.

Hans Christian Andersen dilbalığının biyolojisini bilseydi, eminim ona hüznü mü hüznü bir masal ithaf ederdi ve yassı balıklar da denizkızları, kuğular ve kurşun askerler gibi dünyaca ünlü olurlardı. Herkes, balık biçiminde doğup sonra uçan halıya dönüşen yaratığın acımasız yazgısı karşısında pek üzülürdü.

Gazeteleri okurken, televizyon izlerken, insanlarla konuşurken bizim sözde uygarlığımızda da bir “dilbalıklaşma” sürecinin gündemde olduğu izlenimine kapılıyorum. Bu olgu yeni değil, başlangıcı en azından üç yüzyıl öncesine dayanıyor ama bütün bu evrimi harekete geçiren tohum, insan kadar eskidir; o her zaman yüreğimizde yaşamış, bize iyi öğütler veren biri gibi güvenli bir ses tonuyla konuşmuştur. İşte bizler bu ikna edici seslere kulak vererek yavaş yavaş, sebat ve inatla, bütün canlılar dünyasında yalnızca bazı yassı balıkların ulaşmış olduğu bir özelliğe sahip olmayı başardık.

Ağzımız ve burnumuz henüz yerinde duruyor ama gözlerimiz yer değiştirdi; hareket ederek dört bir yanımızı gözetlemek yerine sadece karşıya, ellerin ve kolların ulaşabileceği daracık ufka; yalnızca alınabilecek, ele geçirilebilecek ve sahip olunabilecek şeylere odaklandı. Bakışlarımız artık tek bir boyutu, maddesel olanı algılayabiliyor. Nihayet başardık! Biz bir şeyiz, bütün öteki şeyler arasına mutlulukla gömülmüş tek bir şeyiz. 2001: *Uzay Yolu Macerası* filmindeki maymunlara benzedik; ellerimizde kemikler, halka olmuş dans ediyoruz, çıkarmayı öğrendiğimiz sesleri takıntılı biçimde tekrar ederek sürümüzün içinde kalmayı başarıyoruz.

İlk kitabım olan *Aklı Bir Karş Havada*'nın –düşsel, hayali bir romandı– kahramanı Ruben amansız bir sap-

lantıya takılıyor ve bunu dindirebilmek için trajik serüvenlere atılıyor.

Onun saplantıları elbette bana ait olanlardı. Kendimi bildim bileli, sözcükleri sorguladığımı anımsarım. Yere oturur, masanın ayaklarına dokunurdum. Dört ayağı ve bir çatısı olan bu koyu renk şeyin adı “masa”; çünkü herkes onu bu adla tanıyor, ama ben ona “sama” desem o gene bir masa olur mu? Çünkü ninemin konuştuğu öteki dilde ona *tisch* deniyor ve o gene bir masa mı oluyor? Bir nesnenin özünü adı arasında nasıl bir ilinti var? Adla gerçeklik arasındaki ilişkinin boyutu ne?

Küçükken uzun öğleden sonralarını sessizlik içinde yoğunlaşarak, kendi kendime bunları sorarak geçirirdim. Kimi zaman öyle bitkin düşerdim ki ağlamaya başlardım. Bir yetişkin geçiyorsa yanımdan, sorardı:

“Neden ağlıyorsun?”

Her zaman aynı yanıtı verirdim:

“Bilmiyorum.”

Gerçekten de bilmezdim. Bir tür çamura, bataklığa gömüldüğümü hissederdim. Boğazıma tıkanan yumru hüzündü, âcizlikti. Donuk bir kabuğun, nesnelere ve yüzleri sarmaladığını, bu kabuğun Ali Baba'nın mağarasının kapısına benzediğini ve olağanüstü bir parıltıyı gizlediğini ama benim ne yazık ki Ali Baba'dan farklı olarak sihirli kapıyı açacak büyülü sözü bilemediğimi düşünürdüm.

Okula başlayınca sözcükleri bırakıp nesnelere ilgilenmeye başladım. Ne şiirleri seviyordum ne güzel yazıya ilgi duyuyordum; eğitimin bütün bu kısmı ölesiye canımı sıkıyordu. Beni asıl ilgilendiren Tanrı'nın dünyayı yedi günde nasıl yarattığıydı; çiçekleri, otları, karıncaları, kelebekleri, uçuböceklerini, yani bunca formu nasıl hayal edebilmişti?

Yetmişli yılların ortasında çocuklara evrim ve benzeri konulardan söz edilmediği için kendi başımın çare-

sine bakmak zorunda kaldım. Bir doğum günümde, sanırım dokuzuncusuydu; bana adı *Scienze Naturdi* (Doğa Bilimleri) olan bir kitap armağan edildi ve gizemin bir bölümü oracıkta aydınlanıverdi. Nesnelere birer birer oluşmuştu; önce taşlar, su, bulutlar olmuştu; sonra yavaş yavaş öteki şeyler çıkmıştı ortaya. Renkli resimler, trilobitlerden maymunlara uzanan ve milyonlarca yıl süren yavaş süreci gözler önüne seriyordu.

Bu okumalar, bir süre için yatıştırmıştı beni. Ama gecelerden bir gece zihnime takılan bir soruyla ansızın uyanıverdim. Maymunlara ne olmuştu? Neden, birdenbire dişlerini fırçalamaya, giyinmeye ve otomobil kullanmaya başlamışlardı? Sadece “neden” değil; aynı zamanda “hangi biçimde” yapmışlardı bunu? Babasıyla balinanın karnından çıktıktan sonra bir sabah uyandığında kendini tahtadan bir kukla değil, etten bir çocuk olarak bulan Pinokyo’nun başına gelenler, onlara da olmuş olmalıydı.

II

İnsansuların iki farklı kola ayrılmaları otuz milyon yıl kadar önce gerçekleşti: insangiller ve insansı maymun *pongidae*’ler. Şempanze, orangutan, goril ve gibon gibi bize benzeyen maymunlar *pongidae*’lerden türedi; insangillerden ise biz insanlar olduk.

O zamanlar hepimiz mutlu mesut ağaçların tepesinde yaşıyorduk; sonra doğal seçilim sadece küçük gibonların orada kalmalarına izin verdi ve biz ve kuzenlerimiz, bizleri –hiç ağırlığımız yokmuş gibi– daldan dala uçuran o sevimli çevikliğimizi yitirerek yere düştük.

İyi ama bizi koruyan, serinleten ve besleyen ağaçları neden terk ettik?

Pongidae’lerin yere inmelerinin nedeni fazla ağırlıkları olmuş olmalı; kemikleri kısalıp kalınlaşınca dallar

kırılmaya başladı ve böylece onlar dallardan düşmekten-
se yere inip toprağın üzerinde yürümeyi yeğlediler.

Peki ya insangiller?

Bir insanı, bir gorilin yanına koyarsak aradaki fark hemen belli olur. Ne kadar obur olursak olalım, asla bu kadar ağır olamayız. Bizim kemiklerimiz uzun ve hafiftir; omurgamız –yeryüzünün benzersiz bir örneği olarak– aşağıdan yukarıya doğru uzanan sabit bir hattı izler. Kuzenlerimizin sırtlarında aynı dikeylik yoktur; onlarınki bir biçimde kolların denge çizgisini izler ve bu da yürürlerken pek sevimli bir hantallık yansıtmalarına yol açar.

Sözün kısası, bizler ağır değildik ama gene de ağaçlardan yere indik.

Bu noktada, “öyle görünüyor ki” ağaçlar Miyosen Bölüm’ün orman sarmaşıkları gibi sıktılar. Öyle görünüyor ki, bir ısı düşmesi sonucunda ağaçlar azaldılar ve atalarımız bir ormandan ötekine geçmek için yere inmek zorunda kaldılar. Bu seyrelmenin, gibonları pek rahatsız etmediği ortadadır, çünkü biz 2004 yılında füzeler, mekikler, siber robotlar ve klonlar dolu bir dünyada gezinirken onlar hâlâ tasasızca bir daldan ötekine atlamanın keyfini çıkarıyorlar.

Her neyse, bizler yere indik ve yürümeye hatta koşmaya başladık çünkü düzlükler o dönemlerde pek güvenli yerler sayılmazdı; karınları daima aç olan kocaman etoburlar çoktan beri ortalıktaydılar. Öyle görünüyor ki, doğal seçim koşmaya uygun bir ayağın oluşmasına yardımcı oldu ve otoburlara özgü bir davranış olan kaçıışı, tek kurtuluş yolu olarak gösterdi.

Bu nedenledir ki, insangiller milyonlarca yıldan beri koşmakta. Pek çoğu o zamanın kılıç dişli kaplanlarınca ya da başka hayvanlarınca yutuldu. Geriye kalanlar, ancak birkaç milyon yıl önce “insan” oldular.

Benzeri bir sıfatı hak etmek için yaptıkları bunca önemli şey nedir? Aletler yapmaya, başlarını dik tutmaya başlıyorlar; haykırmaya, hecelemeye ve hatta bunları sözcüklere çevirmeye yatkın bir çene kemiğine sahip oluyorlar. Heyecan verici bu ilk değişiklikleri gözler önüne seren, *australopithecus paleojavanicus* fosillerinin kalıntılarıdır. Beyin henüz küçüktür, 600 santimetreküptür; bir gorilinkiyle eşittir. Küçüktür ama içi hırslı projelerle doludur.

Ağaçlardan henüz inmiş olan insangillerde kafatası kutusu 300 santimetreküptür. 29 milyon yıl içinde kapasite iki katına çıkar ve 600 santimetreküpe ulaşır. Hırslar da gelişir. Sadece yarım milyon yıl içinde bir sıçrayış daha gözlenir; 600'den 1400'e ulaşılır. Bu gerçek ve tam bir evrimsel patlamadır.

Ne var ki bu olguya bağlı olan çok özel bir durum vardır: Bedenin boyutları hiç değişmez. Oran yasasına göre başımız böyle büyüdüğünde, boyumuz üç metreyi geçmeliydi; taze yaprakları yemekte zürafalarla boy ölçüşebilmeliydik. Oysa hayır; özel bir yetenek göstermeden mütevazı biçimde küçük kaldık. Evrimin bizi yan yana getirdiği bütün öteki varlıklara oranla, her şeyde ortalama bir düzey tutturduk; daha yavaş koşuyoruz, daha alçaktan atlayabiliyoruz, aylarla ve kaplanlarla karşılaştırıldığında gücümüz pek gülünçtür. Ama bizim de sırtımız diktir, elimizin başparmağı ayrık durur ve çene kemiğimiz dilimizle birlikte çalışabilir. Anlamsız sesler yerine sözcükler çıkarırız ağızımızdan.

İşte *Aklı Bir Karış Havada* romanının kahramanı Ruben'in takıntısı buydu: İlk sözcük hangisi olmuştu? İnsanoğlu milyonlarca yıl boyunca sadece domuz gibi homurtular çıkarmıştı ve sonra?.. O ağızdan, zamanların karanlık bir noktasında ne çıkıvermişti?

Pliyosen Bölüm'ün yabancı bir gecesini hayal ediyorum. Korku verici çılgınlıkların, uğultuların, haykırıışların

doldurduğu bir gece. Ormanın güçlü ve nemli kokusunu duyuyorum. Soğuk ve umursamaz yıldızlar tepedeler; ay da aynen öyle. Sonra ay yerini güneşe bırakıyor, ışınları ormana sızıyor, loşluklar oluşturuyor, nem buharlaşıyor, sise dönüşüyor ve işte: *pongidae*'lerin kuzeni sığınağından çıkıyor ve bütün bunları görerek büyüleniyor. Boğazından yukarı doğru bir şeyin yükseldiğini hissediyor, ağzını açıyor ve... ve...

Ne olmuş olabilir? Korkmuş mudur? Ötekiler korkmuş mudur? Veya birileri onu yanıtlamış mıdır?

III

Dürüst olmalıyım, artık dilbalıklaşma konusunda didinip duran bürokratlara katlanamıyorum. Onların huzurlu, sakin yüzlerine, kendinden emin yanıtlar dolu cümlelerine dayanamıyorum. Onlar gibi düşünmeyen herkese alayla karşılık verdikleri o kinayeli ama iyi niyetli gülümsemelerine de. Olaylar böyle gelişti, diyorlar. Elbette, henüz nasıl geliştiğini bilmiyoruz ama öğrenmemiz sadece bir an meselesi. Bütün bilmeceleler çözülecek. 20 ila 10 milyar yıl önceki bir dönemde evrenin ve var olan her şeyin başlangıcı olan büyük ve ilk patlama Büyük Patlama oldu. Rastlantı yasası uyarınca, denemeler ve yanılmalarla hayatın ilk formları oluştu ve pek yakında bilimsel olarak açıklayabileceğimiz bir süreç sonucunda da bizler, insanoğulları doğduk. Her hayat formu ya evrilir ya yok olur. Bizler de bu büyük oyunun bir parçasıyız. Rastlantı, zarlarını atar, bizlere düşen ise sadece ileri ve geri hareket eden ve sonra yokluğun içinde kaybolan piyonlar olmaktır. Olaylar başka türlü değil, aynen böyle gelişti. En azından zeki, zamana ayak uyduran eğitilmiş insanlar için başka türlü olmadı. Evrenin kendi kendine oluşmak yerine onu önce hayal eden, son-

ra da şekillendiren biri tarafından yaratıldığını savunan o çocuksu ve tepkisel düşünceyi, ellerinde Kutsal Kitap ile traktör süren Illinoisli çiftçiler *Amish*'lere ya da sonradan topluca intihar eden tarikat üyelerine bırakalım.

Dilbalıklaşma bürokratlarına katlanamıyorum çünkü dur durak bilmeyen bir çalışmayla, bilinebilenin her alanını açıklamak için her aracı kullanarak, asla yankı uyandıran davranışlarda bulunmadan, başka pek çok insanı, onlar –yani bizler– ve gizem arasında herhangi bir ilişki olmadığı konusunda ikna etmeyi başardılar. Bizimle hayat arasında daima güneş parlıyor, karanlık köşeler ya da geometrinin sözünü ettiği maddeler dışında gölge veren cisimler yok. Bize karanlık görünen her şeyin öyle olmasının nedeni zihnimizin hâlâ çok geride kalmış olması ve atalardan kalmış korkuları saf ve mutlak mantık yeteneğiyle değerlendiriyor olmamızdır.

Kimya ve fizik, evreni ayakta tutmaktadır ve elbette bu konuda hemfikir olmaktan başka yol yoktur. Ama bize söylendiğine göre kimya ve fizik, bireysel yaşantılarımızı da ayakta tutuyor. Şu gence âşık olduysak, onda bizi derinden sarsan şu nitelik olduğu ya da sözcükleri bizi heyecanlandığı için değil bu. Hayır, bizim ona âşık olmamızın biricik nedeni tehlikeli biçimde birbirimize yakın durduğumuzda cinsel hormonlarımızın –feromonların– karşılaşma adına âşık olma denen o biyokimyasal iletişim olayına neden olması. Gene kimya, içsel duygularımızın mevsimsel şımarıklığıyla bizi şu kişiden uzaklaştırıp, bir başkasına yakınlaştırıyor. Ona boyun eğmekten başka ne gelir elimizden? Arzularımızı belirleyen, bizi oluşturan maddeden başka bir şey değil. Başka bir ufku hayal etmek, Don Quijote ve sadık uşağı Sancho Panza'nın yaptığı gibi yel değirmenlerinin peşine düşmekten farksız değil.

İçinde gizem barındırmayan bir hayat son derece yoksuldu. Her şeyin nedenini bilince, heyecanlanma, bu heyecanları duyguya dönüştürme olanakları giderek daralır.

Gizemi olmayan hayat alçak ve kurşuni bir gökyüzünün kapladığı geniş bir ovadır. Üzerinde saatlerce, günlerce yürünse bile düz ve uçsuz bucaksız bir otluktan başka bir şeyle karşılaşmayacak, bizi yerimizden hoplatacak bir şeyle burun buruna gelinmeyecek, adına şaşkınlık denen o olağanüstü ve bedava ruh durumu yaşanmayacak.

Gizemsiz hayat, şüirden yoksun, güzelliği derinden yakalamaktan âciz bir hayattır. Bu hayatta insan aynaya bakar ve dikkatle inceledikten sonra artık kendi kendine sorular soramaz.

Zamanımıza egemen olan küçük ilah Narkissos'tur.

Kendime hayran olmak, kendimden hoşlanmak, başkalarının beni beğenmesi niyetiyle bakıyorum kendime. Olmam gerektiği gibi miyim? Yeterince zayıf mıyım? Modayı yeterince takip ediyor muyum? Erotik olarak baştan çıkartıcı mıyım? Başkaları beni gördüklerinde yeterince kıskançlık duyacaklar mı?

Sözün özü, görülmek için varım. Zaten başka hangi neden için var olabilirdim ki? Ortada görünmek ve yaşamak artık eşanlamlı hale geldiler. Aynı biçimde, sahneden çekilen, yok olur. Zaten artık ölmüyoruz, rahmete kavuşmuyoruz; sadece dağınık bir odada kaybolan eşyalar gibi görünmez oluyoruz.

Ortak hayal gücünde ruh var olmayı kesti ve bu silişte en yakın dostu vicdanı da kendi peşinden sürükledi.

Ruh ve Vicdan. Onları her zaman, cumartesi öğleden sonraları kol kola girerek caddede dolaşmaya çıkan, biraz demode iki hanım gibi düşünmüşümdür. Yürürler ve sürekli birbirlerine bir şeyler fısıldarlar. Onların fısıltılarını dinleyecek olan kulak, insanın kulağıydı ama

akustik aygıtların gelişmesine karşın bu organ sağır oldu; bu nedenle hanımlar aralarında konuşmak zorunda kalıyorlar ve ağustos sıcaklığında kızgın asfalta terk edilmiş köpekler gibi, kendilerine kucak açacak birini arayarak, nereye gideceklerini bilemeden, kararsız dolaşıyorlar.

Ruh ve vicdanın sürgüne gitmesi bizleri boş kutulara dönüştürdü. Daha doğrusu işe yaramayan şeylerin biriktirildiği kaplara. Bu değişimi açıklayabilecek biyolojik süreci bilimkurgu açısından hayal etmeye çalıştığımda, onu, iskeleti kaplayan sağlam bir madde olarak getiriyorum gözümün önüne. Kemikler kaslara kaydadı ve bu nedenle organizmanın varlığını sürdürebilmesi için evrim, denemelerle deriyi sağlam ve kitinli bir maddeye dönüştürdü; aynen kınkanatlı böceklerde olduğu gibi bir kabukla örtündük.

Bu koruyucu kaplamanın, bize var olma ve hareket etme yeteneği sağlayan eklem düğümleri var. Evrimsel olarak konuşursak bu, deriden daha da pratiktir çünkü deri ne kadar kırılırsa, yaralanmaya, yırtılmaya müsaitse, kabuk o kadar sağlam, çizilmez, darbeden etkilenmez, üstelik biz “ortadan kalkınca” ve fizyolojik sıvılar kuruyunca inanılmaz derecede hafif bir hal alır ve Franz Kafka’nın *Dönüşüm* romanının kahramanı Gregor Samsa’nın da çok iyi bildiği gibi onu yok etmek için bir süpürge darbesi yeter.

Bu evrimsel kabuk elbette yoktur ama en ilerlemiş araştırmalar, zamanın aşındırmasına karşı bizi daha dayanıklı kılmaya yönelik değil mi? Her gün basında şöyle sansasyonel başlıklar okuyoruz: “Farelerde ölümsüzlük geni bulundu”, “İnsanoğlu yüz yirmi yıl yaşayabilecek”, “Pek yakında her organ ve uzuv insan tarafından yapılabilecek”.

Ve böylece bizler ebediyen genç kalacağız, daha doğrusu bu bakımları ve nakilleri yaptırabilenler öyle

olacaklar. Hayatımız, bez bağlamak, takma diş takmak utancına kapılmadan, çok daha uzun sürecek. Bedenin bir bölümü zarar görünce hemen, ya daha önce nazik bir vericiye ait olan ya da yapay olarak geliştirilmiş bir yeni-siyle değiştirilebilecek. İşte o zaman varlığımız, uzatmaları oynayan ve hiç bitmeyecekmiş gibi görünen maçlara benzeyecek.

Kayalıklara yapışmış, şemsiye biçiminde midyeleri gördünüz mü hiç? Onları sadece parmaklarınızın gücüyle, oldukları yerden koparmayı denediniz mi? Olanaksızdır. Keyif içinde dururlar ve dalgaların okşayışının tadını çıkarırlar; siz karıncayıyen tırnaklarına sahip değilseniz, bir milimetre bile kıvıldamazlar. O midye için en yüce amaç yapışık kalmaktır. İşte insanların hayata tutunuşları da aynen böyledir ve bu doğal olmanın yanı sıra çok da anlaşılır bir durumdur çünkü hayat, eğer dolu dolu yaşanırsa olağanüstü bir süreçtir.

İyi ama ısrarla fizyolojik süreçlere yoğunlaşmış bir varoluş biçimi, yalnızca kendine yönelik bir gelişim ve oluşum amacı taşıyarak ve ömrün uzunluğundan başka bir ufka göz dikmeyerek sürerse buna gene bu ad verilebilir mi?

İnsan olmanın kendine özgülüğü, kendini sorgulaması değil midir yoksa? Sonra öteki soruların temelini oluşturacak olan ilk soru, kendi kırılganlığına yönelik olan değil midir?

Şemsiye biçimindeki midye, asıl formunda doğar; genç ve yaşlı bir midye arasında görüntü olarak hiçbir fark yoktur. Beyni, büyümüş bir sinir düğümü kadardır ve yaşamak zorunda olduğu mekânda beslenme ve üreme etkinliğini düzenlemek ve bunun için cinsiyet değiştirmek gibi bir işleve yöneliktir. Organizmaların büyük ço-

ğunluğunda olduğu gibi kabuk için de en önemli şey üre-
medir ve bara ya da diskoteğe gidemeyeceğine göre ya-
nında doğan midyenin varlığıyla yetinmeli ve ânın gerek-
sinmelerine uygun olarak dişil ya da eril hale gelmelidir.

Bütün gelişmiş hayvanlarda –memeliler ve kuşlar–
olduğu üzere evrim, bize bir sinir düğümü değil, gerçek
ve sahici bir beyin vermiştir. Bu beyin, bir noktada minik
eliyle “hoşça kalın” yapmış, gaza basmış ve bütün öteki-
leri arkasında bırakmıştır. Elveda orangutanlar, elveda
kuzgunlar!

Bizimki var olan en büyük değil ama kesinlikle en
karmaşık beyindir. Burada nitelik, niceliği yenmiştir ve
bu bile bir ders verebilir. Dili barındıran temporal lobları
ve soyut düşünceden sorumlu olan frontal lobları geliştirdiğimizde öteki yaratıkları geride bıraktık. Ve bu da sihirli bir değnek sayesinde değil, embriyonik gelişmeyi yavaşlatan genetik bir değişimle oldu. Evrimin bir noktasında domuzcuklardan daha büyük başlı çocuklar doğdu.

Öyle görünüyor ki konuşma yeteneği ava yönelik bir gereksinme sayesinde gelişti. Yırtıcı hayvanlarla dolu bir dünyada cılız ve az tüylü olan bizler avlanmak için bir araya gelip organize olmak zorunda kaldık. Herhalde ilk sözcük bir av sırasında kendiliğinden patlayıverdi: Daha sağa! Sola! Bekle! Etrafını sar! Sopayı al!.. (Dişi aslanlar da grup halinde avlanırlar ve basit kuyruk hareketleriyle mükemmel anlaşırlar.)

Her neyse, temporal loblarımız bize, “Al şunu!” deme ve frontal loblarımız bir sonraki avı nasıl yakalayacağımızı hayal etme yeteneğini kazandırmıştı.

Konuşma ve plan yapma insanoğluna özgü iki yetektir. Bunlar avlanmak için gelişmiş olabilirler ama sonra bambaşka şeylere dönüşmüşlerdir. Becerimi sözcüklerle iletirim, planımla da onu giderek daha karmaşık süreçlere dönüştürürüm.

Sözcük yaratabilir ve yok da edebilir. Otuz yıllık bir evlilikten sonra karıkoca arasında sadece şunlar söylenebilir: “Tuzluğu uzat ve cehennemin dibine git!” Ama aynı zamanda birlikte yapılmış bu uzun yürüyüşün sonunda birbirlerine, “Seni ilk günkü kadar, hatta daha çok seviyorum,” da diyebilirler.

IV

Birkaç kış önce, geçirdiğim hastalık yüzünden aylarca mutlak hareketsizlik içinde yaşamak zorunda kaldım. Okumak için fazlasıyla yorgun olduğumdan yatağımla koltuk arasında gidip gelirken bol bol televizyon seyrettim. O dönemde *Biri Bizi Gözetliyor* dizilerinden biri yayımlanıyordu ve ben neredeyse baştan sona, yani eve topluca girişlerinden, kazanan mahpusların özgürlüklerine kavuşmalarına kadar programı izlemek zorunda kaldım.

Başlangıçta belki de halsizliğim yüzünden yayın beni hipnotize etti. Kendimi bu evden koparamıyordum ve olur da uyuyakalırsam, önemli olaylar kaçırdığımdan emin olarak telaş içinde uyanıyordum.

Bu heyecanlı bekleyişimi açıklamak için, yazarlıkla geçinmeye başlamadan önce yıllar boyunca hayvanların davranışlarını konu alan bilimsel belgesellerin çekimini yaptığımı açıklamam gerekir. Bu sayede edindiğim deneyimlerime dayanarak çok iyi biliyorum ki, en ilginç anlar, insanın dalgınlaştığı dakikalara denk düşer. Saatlerce güneşin altında ya da yaprakların arasına gizlenerek, telliturnaların havalanmasını, karayılanın dişisiyle birleşmesini ya da bir tilkinin fareyi yutmasını beklersiniz, sonra su içmek ya da esnemek için dikkatinizi bir an başka yöne çevirirsiniz ve işte *pirr*, *şlap*, *hamm!*... oluverir ve bu belgelenemez.

Birbirimize ulaşmanın giderek zorlaştığı günümüz dünyasında Tamaro'dan bir tuncut ışığı...

Sözsüzlük ve suskunluk... İletişimsizliğin hayata egemen olduğu çağımızda bir yanda ölüm, öte yanda yaşamın pırlantısı... Yanlış sözleri sessizliğin erdemiyle örten, yaraları elbirliğiyle sarıyan... Birbirimizi dinlemeye, anlamaya yapılan kıskırtıcı bir çağrı... "Her Sözcük Bir Tohumdur" bu.

Hayata tutunamayan bir genç kız... Ona mektuplarıyla omuz veren bir kadın... Sevginin ateşi ve ruhun rüzgârı olmadan hiçbir yere varılamayacağımı, yaşamın sıradanlığı içinde tutsak kalacağımızı anlatan mektuplarda, satır aralarına gizli ışıltılar... "Daha Çok Ateş Daha Çok Rüzgâr" bu.

"Bilinmeyen korku ve gizem, şaşkınlık yaratır" başlıklı bir konuşma... Ardından "Adalet ve Bağışlama" ve sonunda yazarın kendini, sanatsal gelişimini, iç dünyasını, kitaplarına yönelik yorumlarını tüm içtenliğiyle dile getirdiği bir söyleşi... Aşılan yollar, varılan yerler... "Eve Doğru" bu.

Susanna Tamaro'nun daha önce ayrı ayrı basılan üç kitabı bir arada. Yazarın okurlarına açtığı yüreği, iç dünyası... Hem bir yaşam kılavuzu hem de hazine değerinde dostane sohbetler...

